

UDC (УДК) 338.2:631.1
JEL Classification: O20; Q18

Марченко Ольга Михайлівна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: oljuniamar@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5996-1330

Оробчук Михайло Григорович,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
e-mail: orobchukmykhailo@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0801-658X

РОЗВИТОК ГРЕЧКОСІЯННЯ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. У зв'язку з вагомим значенням гречкосіяння для продовольчої безпеки держави, проаналізовано стан та тенденції вирощування гречки в Україні у 1990–2019 рр. Встановлено, що посівні площі гречки катастрофічно знижуються. Обґрунтовано, що причиною скорочення вирощування та переробки гречки є, насамперед, незадовільний рівень державного регулювання землеробства. Визначено напрями вдосконалення державного регулювання вирощування гречкосіяння: розроблення державної програми його розвитку; відновлення державних контрактів на вирощування гречки; дотаційна підтримка виробникам; формування та покращення екологічної культури цього виду землеробства; налагодження горизонтальної інтеграції з бджільництвом.

Ключові поняття: продовольча безпека, сільське господарство, гречка, гречкосіяння, раціональне землеробство, державне регулювання гречкосіяння, екологічна культура виробників гречки.

Marchenko Olga,

Candidate of Economics Science,
Associate Professor of Management Department
of Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: oljuniamar@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5996-1330

Orobchuk Mykhailo,

Candidate of Economics Science,
Associate Professor of Management Department
Ivan Franko National University of Lviv
e-mail: orobchukmykhailo@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0801-658X

BUCKWHEAT CULTIVATION AS AN ACTUAL DIRECTION OF FOOD SECURITY PROVIDING OF UKRAINE

Abstract. Due to the significant importance of buckwheat for the food security of the state, the state and trends of buckwheat cultivation in Ukraine in the years 1990-2019 were analyzed. In the conditions of global climatic emergency, food security becomes an actual state task. It is established that buckwheat acreage is sharply reduced. It is substantiated that the reason for the reduction of cultivation and processing of buckwheat is, first of all, the poor level of state regulation of agriculture. The directions of improvement of the state regulation of cultivation of buckwheat are determined: elaboration of the state program of its development; renewal of state buckwheat cultivation contracts; subsidized support to manufacturers; formation and improvement of ecological culture of this type of agriculture; establishing horizontal integration with beekeeping.

It is especially relevant for Ukraine: recently the state in the Global food security rating (Global Food Security Index) went down from 47 (in 2014) to a 76 (in 2019) position among 113 countries. Solution to problem of food security depends on efficiency of national agriculture, presence, state, rational use and maximal involvement agricultural resources, mainly, land to the productive usage. Buckwheat as an agricultural culture has a considerable social, ecological and economic value and large impact on the implementation of these tasks.

Therefore, the purpose of this article is identification buckwheat cultivation tendencies in 1990–2019, current and strategic dangers of this agricultural sector and ground on this basis effective economic and administrative measures of resource providing, food, and thus, Ukraine national security.

For research of trends and legal, organizational, worldview aspects of regulation of buckwheat cultivation such methods of scientific research were used: system, statistic, historical, logical, analysis and synthesis, induction and deduction.

The main results of the investigation are establishment of catastrophic reduction of buckwheat growing areas and evidence a main reason of reduction buckwheat growing and processing: unsatisfactory level of agriculture government regulation.

Providing of food security of Ukraine, the maintenance of Ukrainian landed resources require the improvement of government regulation of buckwheat cultivation: development of the buckwheat growing government program; reinstatement of the state contracts on buckwheat growing; financial subsidy to the buckwheat producers; forming and improvement of the ecological culture of this agriculture type; adjusting of horizontal integration with beekeeping.

Key concepts: food security, agriculture, buckwheat, buckwheat cultivation, sustainable agriculture, government regulation of buckwheat cultivation, ecological culture of buckwheat producers.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-1-156-163

Вступ

В умовах глобальної надзвичайної кліматичної ситуації, проголошеної ООН у 2019 р., зростання кількості населення в світі, виснаження природних ресурсів у планетарному масштабі, економічних війн, продовольча безпека держави стає актуальним завданням урядів і розвинених країн, і країн, що розвиваються. Ця проблема загострюється і для України: за останніх п'ять років наша держава за Глобальним індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index) опустилася в рейтингу з 47 (у 2014 р.) до 76 (у 2019 р.) позиції серед 113 країн [1]. Серйозними загрозами для популяції українців внаслідок низької продовольчої доступності є низька якість та нераціональний раціон їхнього харчування.

Вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки залежить не тільки від ефективності національного сільського господарства, але й, насамперед, від наявності та стану сільськогосподарських ресурсів, головним чином, землі. У цьому контексті, важливим є раціональне використання та максимальне залучення земельного фонду країни до продуктивного використання.

Водночас, в умовах глобальних війн за економічні ресурси дуже важливою є незалежність держави від імпортного продовольства. Саме тому, питанням державної ваги має бути збереження та розвиток сільськогосподарського виробництва традиційних культур для українського землекористування.

Внаслідок неефективного державного регулювання економіки, ми вже знаходимось

в енергетичній залежності від Росії: газовій (імпортуємо за монопольними цінами російський газ); нафтовій (добуваємо тільки одну десяту від потреб, не виробляємо етанол, на якому в Китаї їздить державний автотранспорт); електротехнічній (імпортуємо електроенергію з Росії, а свою – експортуємо в Європу). Якщо до цього додасться ще продовольча залежність – ризики для національного суверенітету зростуть.

На початку ХХ ст. Україну називали житницею Європи, проте, тепер можна стверджувати, що ми втрачаємо стратегічну сільськогосподарську галузь – гречкосіяння. Фахівці називають гречку королевою круп, оскільки вона за складом та властивостями значно переважає інші. В її складі є: 18 амінокислот (найбільше триптофану, троаніну, лізину, аргініну, гліцину); вітаміни В1, В2, В6, В9, РР; мінерали – калій, магній, мідь, марганець, фосфор, залізо, цинк, йод; фолієва, лимонна, яблучна, щавлева кислоти; клітковина. Гречка успішно «бореться» із стресами, виробляє гормон щастя є сильним антиоксидантом, виводить із організму особливо старших людей шкідливий холестерин тощо. Гречаний мед вважається найкориснішим серед всіх сортів (з одного га гречки його можна зібрати 60–100 кг). Гречка має велике екологічне значення: вона «глушить» бур'яни, на її вирощування не потрібно застосовувати отрутохімікати, отже вона є екологічно чистою культурою.

Гречана крупа займає чільне місце у споживчому кошику населення, а отже характеризується високим рівнем попиту. Окрім цього,

продукти переробки гречки мають велике значення і для формування кормової бази тваринництва [2].

Так, гречка як сільськогосподарська культура має значну соціальну, екологічну та економічну цінність. Управлінські, організаційні та економічні аспекти вирощування гречки аналізували такі вчені як: В. Аверчев, О. Алексєєва, В. Андрійчук, О. Боднар, В. Бурдига, П. Гайдучий, С. Заєць, В. Іванишин, С. Кваша, Т. Мірзоева, П. Саблук, О. Чередніченко, О. Шпичак та ін.

Зазначимо, що з 01.07.2017 Україна відмовилась від державного регулювання цін на сільськогосподарські культури. Це негативно вплинуло на конкурентоспроможність аграрних виробників, адже імпортні виробники (досить часто нелегально) отримали можливість значно дешевше (по суті за демпінговими цінами) продавати свою продукцію. У зв'язку з цим, виробники, науковці неодноразово заявляли про необхідність захисту вітчизняного виробника, про що свідчать відповідні публікації [3; 4], робоча нарада на тему «Стан та перспективи вирощування гречки. Made in Ukraine», організована Міжнародною асоціацією наукових установ, виробників, переробників гречки та її унікальних продуктів [5].

Нагадуємо, що ресурсна безпека галузі передбачає насамперед забезпечення посівними площами і посівним насінням, а оскільки в поточному році, на наш погляд, ми досягнули дна, то появилася також необхідність науково обґрунтованого пошуку виходу із кризи. У зв'язку з цим, метою даної статті є аналіз тенденцій гречкосіяння за 1990–2019 рр., виявлення поточних і стратегічних небезпек цієї галузі і обґрунтування на цій основі ефективних економічних та управлінських заходів забезпечення ресурсної, продовольчої, а отже, національної безпеки України.

1. Аналіз стану та тенденцій гречкосіяння в Україні за 1990–2019 рр.

У табл. 1 наведені посівні площі, валові збори та урожайність гречки за 1990–2019 рр. Як бачимо, з 2013 р. посівні площі стали меншими за 200 тис. га (в цьому році Україна вийшла з трійки світових лідерів виробництва гречки).

Особливо виділяється 2019 р., коли посіли менше сотні тисяч га (ще навесні цього року фахівці прогнозували посіви менше 50 тис. га). Впадає в очі: урожайність за 2013–2019 рр. була непоганою – від 9,7 до 13,3 ц/га (в поточному році). А найбільше засіяли гречки у 2000 і 2001 році, відповідно 574 і 713 тис. га, але урожайність була 9,1 і всього 6,7 ц/га. Якщо

Таблиця 1

Посівні площі, валові збори та урожайність гречки за 1990–2019 рр.

Роки	Посівна площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність, ц/га
1990	350	420	11,6
1995	459	341	7,6
2000	574	481	9,1
2001	713	388	6,7
2002	433	209	6,8
2003	366	311	9,6
2004	439	284	7,6
2005	426	275	6,9
2006	398	229	6,4
2007	352	217	7,0
2008	302	248	8,5
2009	273	189	7,4
2010	225	134	6,7
2011	311	282	9,9
2012	300	239	8,7
2013	189	179	10,6
2014	140	167	12,2
2015	133	128	10,0
2016	154	176	11,5
2017	189	180	9,7
2018	112	137	12,1
2019	67	89	13,1

Складено за: [6, с. 175–188; 7, с. 153–168; 8, с. 138–153; 9, с. 295–310; 10].

взяти до уваги висновки фахівців НДІ круп'яних культур ім. О. Алексєєвої, зокрема д.е.н. наук В. Іванишина та його колег межа рентабельного виробництва гречки становить 5 ц/га, а якщо врожайність 10,0 ц/га, то рентабельність досягає 94,1%, 12,4 ц/га – рентабельність 130,7% [11, с. 69]. На основі цього можна зробити висновок: за всі аналізовані роки вирощування гречки завжди було рентабельним, але часто не в тих межах, яких хотілось.

На наш погляд, кожна країна має старатись забезпечувати себе продовольством, і, насамперед, своїм – тоді не залежиш від волі імпортера.

Вчені встановили наукову норму споживання гречки на душу населення в розмірі 6,8 кг на рік. Отже, виходячи із чисельності нашого населення на рік потрібно виробляти приблизно 300 тис. т гречаної крупи. Такої ж думки дотримується і О. Чередніченко, яка вважає, що потрібно ще 200 тис. т на експорт [12, с. 239–240]. Як бачимо, завдання є досить складне.

Але поки що маємо становище, яке відображає табл. 1.

2. Державне регулювання гречкосіяння в Україні: правові, організаційні, світоглядні аспекти

Негативними чинниками зниження рівня виробництва гречки, на наш погляд, є відмова великих агровиробників вирощувати круп'яні культури для реалізації на внутрішньому ринку, внаслідок малих обсягів та низьких закупівельних цін до Аграрного фонду, а також для державних закупівель.

На жаль, не належно виконувався відповідний закон [13], який включав гречку в об'єкти державного регулювання. У 2010 р. площі посівів скоротилися до 225 тис. га, у 2011 піднялися до 311, а у 2012 були ще 300 тис. га і з 2013 р. стали взагалі меншими за 200 тис. га.

Потрібно відзначити, що КМУ робив певні спроби регулювати ринок гречки, зокрема заявлялось про необхідність доведення площі посівів гречки до 300–400 тис. га, визнавалось доцільним здійснення Аграрним фондом форвардних закупівель. На жаль, ці дії, якщо аналізувати дані таблиці з 2013 р. не мали суттєвого впливу в цінове втручання на ринку продовольства.

Аналізуючи дані табл. 1 після 2012 р. зауважуємо: об'єми вирощування гречки стали меншими навіть за необхідні для харчування. Зрозуміло, що дефіцит потрібно якось компенсувати, наприклад, імпортними поставками, але не в таких об'ємах, як це сталось у нас, і не такою низькоякісною продукцією.

За 2014–2019 рр. є багато публікацій про засилля на українському ринку російської і казахської гречки, більша частина якої поступає до нас контрабандою. Очевидно, необхідна інтенсифікація відповідного реагування митних та правоохоронних органів.

Можна погодитися з твердженнями, що захоплення внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції України є елементом гібридної війни з боку РФ. Про гостру необхідність захисту вітчизняного ринку гречаної крупи від засилля імпорту свідчать відповідні депутатські звернення до Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Ради національної безпеки та охорони України [14]. Фахівці також стверджують, що із 12 показників якості гречки відповідно до стандартів ДСТУ в імпортованій російській гречці 9 є меншими за українські нормативи [15].

Ще восени 2018 р. перший заступник міністра агрополітики і продовольства М. Мартинюк заявляв про недоцільність вводити заборону на імпорту гречаної крупи (на зерно гречки ембарго Постановою Кабінету Міністрів України від 30. 12. 2015 р. № 1147 [16] все ж таки було введено), бо це приведе до збільшення цін на внутрішньому ринку [15]. Але це все ж таки сталось – на кінець 2019 р. ціни на гречану

крупу, за нашими розрахунками, збільшилися майже вдвічі.

Не завжди виважену позицію займали і виробники: неодноразово вони відмовлялися від гречкосіяння. Зокрема, аграрні підприємства Сумщини у 2019 р. припинили вирощування гречки через великі запаси минулорічного врожаю. Реалізації не було, бо російська гречка була набагато дешевшою, а вітчизняний споживач задовольняється будь-якою, на жаль і дуже низькою якістю [17].

Проте, на регіональному рівні варто відзначити і позитивні приклади державної підтримки гречкосіяння, зокрема Житомирська обласна підтримала виробників гречки, які мають посіви на 6431 га і прийняла рішення дотувати їх у сумі 800 тис. грн. [18].

Також є позитивні приклади зміни світоглядної орієнтації виробників у ринковому напрямі. Зокрема, ПП «Агроєкологія» з Полтавщини спеціалізується на органічному землеробстві. Основним ринком збуту їхньої гречки є Швейцарія – 80% експорту [4, с. 171]. Як бачимо, руйнується міф, що в Європі не їдять «чорної гречки». Часто там немає відповідних природно-кліматичних умов для її вирощування. До речі, найкращі умови у нас в лісостепу і на Поліссі. Ще в 2000 р. відповідні області цих регіонів засівали великі площі: Київська обл. – 56,5 тис. га, Сумська – 52,5, Хмельницька – 50,9, Вінницька – 47,6, Чернігівська – 43,1, Кіровоградська – 42,0, Черкаська – 29,6 тис. га [19, с. 102].

Аналізуючи катастрофічно малі посівні теперішні площі варто насамперед відзначити дуже слабке державне регулювання: цінове, фінансове, товарне.

Але є і інші причини. Зокрема д.с/г.н. О. Аверчев відзначає, що українські аграрії ніколи не вважали гречку провідною сільськогосподарською культурою [20, с. 17]. Такої ж думки дотримуються і д.е.н. В. Уланчук та О. Кузьменко, крім того вони відзначають, що вирощування гречки здійснювалося за залишковим принципом [21, с. 179–180].

Фермери і домогосподарства вирощують близько 40% гречки, а біля 60% сільгоспідприємства. Якщо перші і другі кооперуються із бджільництвом, так збільшуючи суму ефекту гречкосіяння, то сільгоспідприємствам треба зрозуміти необхідність комплексного сприйняття ефекту від вирощування гречки. Тут має бути бажання крім самої гречки використовувати її солону та полову, лушпинням набивати подушки і продавати їх для міцного сну (це роблять в Японії). І головне тут часто не хочуть застосовувати гречку для боротьби з бур'янами (гречка тоді буде хорошим попе-

редником у сівозміні), використовувати її для поживних і післяякісних посівів. Гречку також доцільно засівати як сидерат, що дає можливість збагачувати органічним добривом поле. Сіючи гречку, яка є примхлива до погоди, але росте і на бідних ґрунтах, отримуємо можливість максимально корисно використовувати землю. До її багатьох корисних властивостей можемо по праву додати: гречка – «санітар поля». Варто також сказати про те, що луска, яка залишається після переробки гречки на крупу містить до 40% окису калію є цінним місцевим калійним добривом і сировиною для виготовлення поташу [22].

Особливої уваги заслуговує виробництво гречаного меду, з якого ми у п'ятірці світових лідерів. Бджолиний нектар з нього містить рекордну кількість вітамінів і корисних речовин, в першу чергу заліза, 40% його – це легкозасвоювана фруктоза (за цим показником тільки акацієвий мед може зрівнятися з ним). Гречаний мед зміцнює імунітет, помічний при легеневих, простудних, серцевих захворюваннях, захворювань шлунку, печінки, нирок, поліпшує емоційний стан. Особлива його цінність – допомагає лікувати наслідки променевої хвороби. Але реалізація цього продукту не має належної державної програми: комерційні структури закупляють мед за дуже низькими цінами, потрібна державна закупівля і реалізація (оскільки це було у свій час в Південній Кореї, де виробникам за два роки до чергової п'ятирічки з відповідного державного департаменту присилалась пропозиція про бажання держави закупляти ті чи інші товари за такими-то закупівельними цінами, кінцеву реалізацію яких, особливо закордонну, брала на себе держава).

Треба зазначити, що виробники гречки також мають певні досягнення в успішному гречкосіянні. Наприклад, фермер з Волині В. Семенюк відзначає, що на га гречки отримує 14 тис. грн чистого прибутку і за її допомогою має чисті поля [4, с. 168].

У червні 2017 була створена міжнародна асоціація гречки. Її виконавчий директор С. Громовий пояснив, що загальні витрати на виробництво гречки в середньому складають 8–10 тис. грн/га, з них – 5 оренда землі, 3 – вартість насіння і 2 тис. грн – вартість технологічних елементів (посів, добрива, збирання тощо). Якщо держава буде надавати дотацію 5 тис. грн, то гречкосіяння стане прибутковим для виробника [23].

18.06.2018 була проведена робоча нарада з питань стану і перспектив вирощування гречки в Україні. Її учасники прийняли відповідне звернення до КМУ. Зокрема відзначалось: відсутність дієвої державної підтримки регулювання процесів виробництва гречки; розріз-

неність виробників насіння, зерна і крупи; технологічна занедбаність галузі як причина невисокої врожайності. Були названі несприятливі і галузеві чинники: відсутність інтеграції між виробниками і переробниками; немає належного контролю якості, ціноутворення на ринку круп; несприятлива кон'юнктура ринку збуту кінцевого продукту; витрати на вирощування гречки вдвічі вищі, ніж інших зернових. Учасники просили КМУ здійснити комплекс невідкладних заходів, зокрема: запровадити дієві механізми заборони імпорту насіння, зерна та крупи гречки з РФ і Казахстану так із митної території Євразійського Союзу; розпочати проведення антидемпінгового розслідування проти РФ та Казахстану щодо поставки зерна та крупи гречки; звернутись до СБУ з ініціативою про виявлення, розслідування та ліквідацію злочинного угруповання, яке створене в Росії з метою знищення української гречаної галузі; розробити та втілити в життя систему дотацій і податкових пільг вітчизняним виробникам; розробити державну програму поетапного розширення посівів гречки до 255–300 тис. га; запровадити до виробників гречки механізми здешевлення орендної плати за землю; надавати дотації не менше 5000 грн/га за умови обов'язкового використання виробником вітчизняного насіння високих генерацій (не нижче першої репродукції), передбачивши водночас відшкодування сортонадбавки на куплене насіння [5].

Варто також звернути увагу на пропозицію д.с/г.н. О. Аверчева про доцільність впровадження державного контракту на зерно гречки в об'ємах раціональних потреб та стратегічних запасів [20, с. 22]. На наш погляд, це доцільно зробити хоча б кількох областях, наприклад Київській (великий місцевий ринок збуту) та Житомирській областях (є добрі традиції підтримки власного виробника). А після успішної апробації цю систему ввести по всій країні.

Надзвичайно важливо змінити світоглядний підхід до гречкосіяння та раціонального землеробства.

Вдосконалення державного регулювання землеробства зумовлює врахування досвіду європейських країн, зокрема, Німеччини з стимулювання пріоритетних для неї сільськогосподарських культур. Великим прихильником поширення картоплі був пруський король Фрідріх-Вільгельм Перший, який після великих воєнних опустошень проголосив виробництво картоплі «національним обов'язком німців», у зв'язку з тим, що вона не могла легко знищуватися завойовником. Він наказував навіть відрізати носи і вуха тим, хто відмовляється садити картоплю. Але пройшло ще більше 100 р. і тільки після примусових заходів, а також біду-

вань Семирічної війни і неврожаю 1771–1772 рр. картоплю почали вирощувати селяни Німеччини. Подібний шлях впровадження картоплі пройшли в Австрії, Франції і деяких інших країнах. У Росії в 1840-х теж відбувались «картопляні бунти» [24, с. 90–91].

Звичайно, ми не будемо проголошувати «сіяти гречку – національний обов'язок українського сільгоспвиробника», але маємо зробити все для поліпшення землеробської екологічної культури, отримання чистих полів і незабруднених сільгосппродуктів і не тільки пам'ятати, але і виконувати пророчі слова Шарля де Конте: ніяка нація не досягне свого добробуту, який її приготовлений історією, якщо кожний клаптик її землі не буде оброблений у відповідності із загальним інтересом. Якщо згадати, що ці слова були сказані тоді чисельність мешканців нашої планети була в межах 1 млрд., то наскільки зростає їх значення нині, коли землі добираються до 8 млрд. осіб.

На наш погляд, потрібно згадати ще одне «класичне» положення: політика не може не мати першості над економікою. І якщо ми проводимо політику виснажливого землеробства, то гречка є не дуже ефективною сільськогосподарською культурою, а якщо беремо курс на збереження родючих земель для прийдешніх поколінь, то ситуація кардинально змінюється. Головне завдання гречкосіяння – вводити в сільськогосподарський оборот малородючі землі, адже на них інші культури неефективно вирощувати.

Наші посівні площі на кілька млн. га менші від площі ріллі, отже у нас є великі резерви поліпшення землеробства і треба їх використовувати. Приклад показують росіяни,

які розорюють цілині землі Алтаю і, насамперед, для винищення бур'янів засівають їх гречкою. Думається, що це має бути важливим завданням сучасних територіальних громад, оскільки вони є найближчими до землі і не здавати її в оренду без повноцінного комплексного використання. Гречкосіяння сприяє чистоті посівних площ, окультуриє сільський ландшафт, зробить його привабливим для проживання теперішніх і майбутніх поколінь.

Висновки

Продовольча безпека держави неможлива без вирощування ключових для раціону людини сільськогосподарських культур, раціонального використання земельних ресурсів та якнайповнішого використання земельного фонду. Вирощування гречки сприяє вирішенню цих завдань. У зв'язку з катастрофічним скороченням посівних площ, необхідне вдосконалення державного регулювання землеробства, зокрема, гречкосіяння. У цьому напрямі доцільно: спільно з об'єднаннями сільськогосподарських виробників, зокрема, Міжнародною асоціацією виробників гречки розробити державну програму з підтримки та розвитку гречкосіяння; запровадити державні контракти на виробництво гречки у тих регіонах, же для цього є природно-кліматичні умови; впровадити систему економічного стимулювання гречкосіяння, зокрема, дотацій її виробникам; здійснювати просвітницьку та роз'яснювальну роботу щодо раціонального землекористування і формування екологічної культури виробників гречки та цінності гречки як культури для населення; сприяти горизонтальній інтеграції гречкосіїв і бджолярів.

Список використаних джерел

1. Global Food Security Index. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Downloads>
2. Камінська А. І. Основні тенденції на ринку гречки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Фінанси і кредит». URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_45
3. Маслак О. Український ринок гречки. *Агробізнес Сьогодні*. 2017. 22 липня. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/2640-ukrainskyi-rynok-hrechky.html>
4. Мірзоева Т. В. Щодо питання економічної доцільності виробництва гречки в умовах сьогодення. *Бізнес інформ*. 2017. № 7. С. 167–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_7_28
5. Кривенко В. Стан і перспективи вирощування гречки. *Made in Ukraine. Агробізнес Сьогодні*. 2018. 18 червня. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiia/item/10710-hrechka-tilky-made-in-ukraine.html>
6. Статистичний щорічник України за 2004 р. / за ред. О. Г. Осауленка. К. : Державний комітет статистики України, 2005. С. 175–188.
7. Статистичний щорічник України за 2010 р. / за ред. О. Г. Осауленка. К. : Державна служба статистики України, 2011. С. 153–168.
8. Статистичний щорічник України за 2013 р. / за ред. О. Г. Осауленка. К. : Державна служба статистики України, 2014. С. 138–153.
9. Статистичний щорічник України за 2018 р. / за ред. І. Ф. Вернера. К. : Державна служба статистики України, 2019. С. 295–310.
10. Україна обновила рекорд по врожаю зернових. 2019. 29 листопада. URL: <https://nv.ua/biz/economics/urozhay-2019-ukraina-obnovila-rekord-urozhaynosti-zernovyh-50056438.html>

11. Іванишин В., Гаврилянчик Р., Бурдига В. Економічна доцільність вирощування гречки. *Пропозиція*. 2016. № 10. С. 66–69.
12. Чередніченко О. О. Економічні аспекти виробництва та споживання гречки. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : зб. доп. учасн. VI Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : О. О. Євенок, 2018. С. 237–241. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9291/1/Organik_2018_237-241.pdf
13. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції : Закон України від 04.06.2009 р. № 1447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1447-VI> (дата звернення 01.11.2019 р.)
14. Депутати-аграрники просять СБУ ліквідувати незаконний імпорт гречки з Росії. URL: <https://agropolit.com/news/10577-deputati-agrarniki-prosyat-sbu-likviduvati-nezakonnii-import-grechki-z-rosiyi> (дата звернення 10.11.2019 р.)
15. Дубровик-Рохова А. Російська гречка продовжує витісняти українську з ринку і ... поля. *День*. 2019., 22 січня. URL: <https://www.pressreader.com/ukraine/den-ukrainian/20190121/281655371262941>
16. Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять із Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12. 2015 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-%D0%BF> (дата звернення 30.10.2019)
17. Господарства Сумщини відмовляються від вирощування гречки. URL: <https://agrotimes.ua/agronomiya/gospodarstva-sumshchini-vidmovlyayutsya-vid-viroshchuvannya-grechki/> (дата звернення 27.07.2019 р.)
18. Житомирські сільгоспвиробники отримують відшкодування за посіви гречки. <https://forum.espu.org.ua/2017/12/13/na-zhytomyrshchyni-46-silhospyvrobnykiv-otrymaiut-vidshkoduvannia-za-posivy-hrechky/> (дата звернення 30.10.2019 р.)
19. Статистичний збірник. Рослинництво України в 2018 р. Державна служба статистики / відп. за випуск О. Прокопенко. К. : Державна служба статистики, 2019. С. 103–105.
20. Аверчев О. В. Динаміка вирощування і реалізації гречки та проса в Україні. *Зб. наукових праць Таврійського державного університету (економічні науки)*. 2014. № 3 (27). С. 17–22. URL: <http://journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/article/download/119/116>
21. Уланчук В. С., Кузьменко О. А. Стан виробництва та вдосконалення каналів збуту гречки в Кіровоградській області. *Зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. Вип. 84. С. 178–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpmus_2014_84_28
22. Маслак О. Ринок гречки: стабілізація виробництва та споживання. *Агробізнес Сьогодні*. 2012 р., 05 червня. URL: business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/7838-rynok-hrechky-stabilizatsiia-vyrobnytstva-ta-spozhyvannia.html
23. Виробники гречки хочуть отримувати дотації у розмірі 5 тисяч грн/га. URL: <https://ukraine.web2ua.com/virobniki-grechki-hochut-otrimuvati-dotacii-u-rozmiri-5-tisjach-grn-ga-8884/> (дата звернення 25.09.2019 р.)
24. Тихоновский Н. С. Экономические проблемы повышения плодородия почв. Мн. : Урожай, 1983. С. 86–92.

References

1. Global Food Security Indexh. Retrieved from <https://foodsecurityindex.eiu.com/Downloads>
2. Kaminska, A. I. (2013). Osnovni tendencii na rynku hrechky Ukrainy [The main tendentions at the buckwheat market of Ukraine] *Visnyk Sumskogo Natsionalnoho Agrarnogo Universytetu Seria «Finansy i kredyt» (Bulletin of Sumy NAU. Series «Finances and Credit»)*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_45 [in Ukr.].
3. Maslak, O. (July 22, 2017). Ukrainyskyi rynek hrechky [Ukrainian buckwheat market]. *Ahrobiznes Sohodni. (Agrobusiness today)*. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/2640-ukrainskyi-rynok-hrechky.html> [in Ukr.].
4. Mirzoieva, T. V. (2017). Shchodo pytannia ekonomichnoi dotsilnosti vyrobnytstva hrechky v umovakh sohodennia [Regarding to the question of economical viability of production of buckwheat in the conditions of present time]. *Biznes inform (Business inform)*, 7, 167–172. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_7_28 [in Ukr.].
5. Kryvenko, V. (June 18, 2018). Stan i perspektyvy vyroshchuvannia hrechky. Made in Ukraine [State and prospects of growing of buckwheat]. *Ahrobiznes Sohodni. (Agrobusiness today)*. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/podiia/item/10710-hrechka-tilky-made-in-ukraine.html> [in Ukr.].
6. Osaulenko, O. H. (Ed.) (2005). Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2004 r. [Statistical Yearbook of Ukraine, 2004]. K. : Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 175–188 [in Ukr.].
7. Osaulenko, O. H. (Ed.) (2011). Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2010 r. [Statistical Yearbook of Ukraine, 2010]. K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 153–168 [in Ukr.].
8. Osaulenko, O. H. (Ed.) (2014). Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2013 r. [Statistical Yearbook of Ukraine, 2013]. K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 138–153 [in Ukr.].

9. Verner, I. F. (Ed.) (2019). Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2018 r. [Statistical Yearbook of Ukraine, 2018]. K. : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 295–310 [in Ukr.].
10. Ukraina obnovyla rekord po vrozhaui zernovykh (November 29, 2019). [Ukraine renewed a record on the harvest of cereals]. Retrieved from <https://nv.ua/biz/economics/urozhay-2019-ukraina-obnovila-rekord-urozhaynosti-zernovykh-50056438.html> [in Ukr.].
11. Ivanyshyn, V., Havrylianchyk, R., & Burdyha V. (2016). Ekonomichna dotsilnist vyroshchuvannya hrechky [Economic reasonability of buckwheat cultivation]. *Propozytsiia (Demand)*, 10, 66–69 [in Ukr.].
12. Cherednichenko O. O. (2018). Ekonomichni aspekty vyrobnytstva ta spozhyvannya hrechky [Economic aspects of cultivation and consumption of buckwheat]. *Orhanichne vyrobnytstvo i prodovolcha bezpeka : zb. dop. uchasn. VI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Organic production and food security : Abstract of Papers of 6-th International Scientific and Practical Conference members)*. Zhytomyr : O. O. Yevenok. 237–241. Retrieved from http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9291/1/Organik_2018_237-241.pdf [in Ukr.].
13. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vdoskonalennia mekhanizmiv derzhavnogo rehu-liuvannya rynku silskohospodarskoї produktsii : Zakon Ukrainy № 1447 vid 04.06.2009. [About making alteration to some laws of Ukraine in relation to perfection of mechanisms of government control of agricultural products market: Law of Ukraine No. 1447 since June 04, 2009]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1447-VI> [in Ukr.].
14. Deputaty-ahrarynyky prosiat SBU likviduvaty nezakonnny import hrechky z Rosii [Deputies-agrarians ask Security Service of Ukraine to liquidate the illegal import of buckwheat from Russia.]. Retrieved from <https://agropolit.com/news/10577-deputati-agrarniki-prosyat-sbu-likviduvati-nezakonnny-import-grechki-z-rosiyi> [in Ukr.].
15. Dubrovyyk-Rokhova, A. (January 22, 2019). Rosiiska hrechka prodovzhuie vytisniaty ukrainku z rynku i ... polia [Russian buckwheat continues to force Ukrainian out of market and ... fields]. *Den (Today)*. Retrieved from <https://www.pressreader.com/ukraine/den-ukrainian/20190121/%2028165537126%202941> [in Ukr.].
16. Pro zaboronu vvezennia na mytnu terytoriiu Ukrainy tovariv, shcho pokhodiat iz Rosiiskoi Federatsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.12. 2015 r. № 1147 [About prohibition of import on custom territory of Ukraine of commodities that take place from Russian Federation : Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1447 since December 30, 2015]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-%D0%BF?lang=en> [in Ukr.].
17. Hospodarstva Sumshchyny vidmovliautsia vid vyroshchuvannya hrechky [The farms of Sumy region renounce growing of buckwheat]. Retrieved from <https://agrotimes.ua/agronomiya/gospodarstva-sumshchyni-vidmovlyayutsya-vid-viroshchuvannya-grechki/> [in Ukr.].
18. Zhytomyrski silhospvyrobnyky otrymuiut vidshkoduvannya za posivy hrechky [The Zhytomyr agricultural producers get a compensation for sowing of buckwheat]. Retrieved from <https://forum.espu.org.ua/2017/12/13/na-zhytomyrshchyni-46-silhospvyrobnykiv-otrymaut-vidshkoduvannya-za-posivy-hrechky/> [in Ukr.].
19. Prokopenko, O. (Ed.) (2019). Statystychnyi zbirnyk. Roslynnnytstvo Ukrainy v 2018 r. [Plant Growing in Ukraine, 2018] K. : Derzhavna sluzhba statystyky. 103–105 [in Ukr.].
20. Averchev, O. V. (2014). Dynamika vyroshchuvannya i realizatsii hrechky ta prosa v Ukraini [The dynamics of growing, realization of buckwheat and millet in Ukraine]. *Zb. naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo universytetu (ekonomichni nauky) (Scientific papers of Tavria State Agrotechnological University (economic sciences))*, 3 (27), 17–22. Retrieved from <http://journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/article/download/119/116> [in Ukr.].
21. Ulanchuk, V. S., & Kuzmenko, O. A. (2014). Stan vyrobnytstva ta vdoskonalennia kanaliv zbutu hrechky v Kirovohradskii oblasti [State of production and improving distribution channels of buckwheat in Kirovograd Region]. *Zb. nauk. prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva (Collected Works of Uman National University of Horticulture)*, 84, 178–185. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2014_84_28 [in Ukr.].
22. Maslak, O. (2012). Rynok hrechky: stabilizatsiia vyrobnytstva ta spozhyvannya [Buckwheat market: stabilization of cultivation and consumption.]. *Ahrobiznes Sьогодni (Agrobusiness today)*. Retrieved from <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/7838-rynok-hrechky-stabilizatsiia-vyrobnytstva-ta-spozhyvannya.html> [in Ukr.].
23. Vyrobnyky hrechky khochut otrymuvaty dotatsii u rozmiri 5 tysiach hrn/ha. [The producers of buckwheat want to get subsidy of almost 5 thousand UAN/ha]. Retrieved from <https://ukraine.web2ua.com/virobniki-grechki-hochut-otrimuvati-dotaciji-u-rozmiri-5-tisjach-grn-ga-8884/> [in Ukr.].
24. Tihonovskij, N. S. (1983). Jekonomicheskie problemy povyshkniya plodorodija pochv [Economic problems of increasing soil fertility]. Mn. : Urozhaj, 86–92 [in Russ.].

Стаття: надійшла до редакції 07.02.2020
 прийнята до друку 19.02.2020
 The article: is received 07.02.2020
 is accepted 19.02.2020